

Monika Wyszomirska^{a)*}

^{a)} *Scientific and Research Centre for Fire Protection – National Research Institute / Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy*

^{*} *Corresponding author / Autor korespondencyjny: mwyszomirska@cnbop.pl*

Basis of Functioning and Forms and Nature of Activity of Research Institutes

Podstawy funkcjonowania oraz formy i charakter działalności instytutów badawczych

ABSTRACT

Aim: The aim of the article is to discuss issues related to both the legal status and the location of research institutes in the economic and scientific space. The special nature of the activity of institutes consisting in the duality of public and commercial purposes causes that in doctrine and jurisprudence there are discussions and disputes as to the unambiguous definition of the nature of the activity of the institutes. This publication analyses and points to the public-commercial nature of the business. Regardless of the public mission and the possibility to receive subsidies from the state budget, the institutes are, after all, self-financing entities registered in the National Court Register, excluded from the catalogue of entities of the public finance sector. They cover their operating costs from the generated revenue and carry out their business activities as entrepreneurs, responsible for their own liabilities.

Introduction: The development of science is the foundation of technical and social progress and a source of dynamic economic growth. Without scientific and research activities, it is difficult to imagine the development of civilisation, which, in its present form of technological advancement, requires in-depth scientific knowledge. In the Polish system of higher education and science, one of the organisational and legal forms of conducting scientific and research activity are research institutes, which play a large role in stimulating the growth of innovation in the Polish economy, regardless of the category assigned to them by the legislator.

Methodology: The paper uses theoretical research methods, including an analysis of the provisions of the Act on Research Institutes, the Act on Higher Education and Science and the Act on Public Finance. The publication also reviews literature and common court judgments.

Conclusions: In the Polish system of higher education and science one of the organisational and legal forms of conducting scientific and research activity are research institutes, whose legal status and scope of activity is regulated by the Act of 30 April 2010 on Research Institutes (Polish Journal of Laws: Dz.U. 2020 poz. 1383). This publication discusses the legal basis and forms of operation of research institutes, pointing to the public-commercial nature of their activities, which results from the legal status, scope of responsibility or financial independence of research institutes.

Keywords: research institute, state legal person, public finance sector, research and development, public and commercial activities

Type of article: review article

Received: 29.03.2022; Reviewed: 06.04.2022; Accepted: 11.04.2022;

Author's ORCID ID: M. Wyszomirska – 0000-0002-7780-2699;

Please cite as: SFT Vol. 59 Issue 1, 2022, pp. 158–165, <https://doi.org/10.12845/sft.59.1.2022.9>;

This is an open access article under the CC BY-SA 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

ABSTRAKT

Cel: Celem artykułu jest omówienie zagadnień związanych zarówno ze statusem prawnym, jak i umiejscowieniem instytutów badawczych w przestrzeni gospodarczej i naukowej. Szczególny charakter działalności instytutów polegający na dualizmie celów publicznych i komercyjnych sprawia, że w doktrynie i orzecznictwie trwają dyskusje i spory co do jednoznacznego określenia charakteru działania instytutów. Niniejsza publikacja analizuje i wskazuje na publiczno-komercyjny charakter działalności. Niezależnie bowiem od misji publicznej oraz możliwości otrzymania dotacji z budżetu państwa, instytuty są przeciw samofinansującymi się podmiotami zarejestrowanymi w KRS, wyłączonymi z katalogu jednostek sektora finansów publicznych. Pokrywają koszty działalności z uzyskiwanych przychodów i prowadzą działalność gospodarczą jako przedsiębiorcy, samodzielnie odpowiadając za zaciągnięte zobowiązania.

Wprowadzenie: Rozwój nauki jest fundamentem postępu technicznego i społecznego oraz źródłem dynamicznego wzrostu gospodarczego. Bez działalności naukowo-badawczej trudno wyobrazić sobie rozwój cywilizacji, która w obecnej formie zaawansowania technologicznego wymaga pogłębionej wiedzy naukowej. W polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki jedną z form organizacyjno-prawnych prowadzenia działalności naukowo-badawczej są instytuty badawcze, które odgrywają dużą rolę w stymulowaniu wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki, niezależnie od kategorii nadanej im przez ustawodawcę.

Metodologia: W pracy wykorzystano teoretyczne metody badawcze, w tym analizę przepisów ustawy o instytutach badawczych, ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy o finansach publicznych. W publikacji dokonano również przeglądu literatury oraz wyroków sądów powszechnych.

Wnioski: W polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki jedną z form organizacyjno-prawnych prowadzenia działalności naukowo-badawczej są instytuty badawcze, których status prawny oraz zakres działalności reguluje ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. 2020 poz. 1383). W niniejszej publikacji omówiono podstawy prawne oraz formy działania instytutów badawczych, wskazując na publiczno-komercyjny charakter ich działalności, który wynika ze statusu prawnego, zakresu odpowiedzialności czy też samodzielności finansowej instytutów badawczych.

Słowa kluczowe: instytut badawczy, państwowa osoba prawa, sektor finansów publicznych, badania naukowe i prace rozwojowe, działalność publiczna i komercyjna

Typ artykułu: artykuł przeglądowy

Przyjęty: 29.03.2022; **Zrecenzowany:** 06.04.2022; **Zaakceptowany:** 11.04.2022;

Identyfikator ORCID autora: M. Wyszomirska – 0000-0002-7780-2699;

Proszę cytować: SFT Vol. 59 Issue 1, 2022, pp. 158–165, <https://doi.org/10.12845/sft.59.1.2022.9>;

Artykuł udostępniany na licencji CC BY-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

Introduction

The development of science is the foundation of technical and social progress and a source of dynamic economic growth. Without scientific and research activities, it is difficult to imagine the development of civilisation, which, in its present form of technological advancement, requires in-depth scientific knowledge. In the Polish system of higher education and science one of the organisational and legal forms of conducting scientific and research activity are research institutes, whose legal status and scope of activity is regulated by the Act of 30 April 2010 on Research Institutes (Polish Journal of Laws: Dz.U. 2020 poz. 1383) [1]. It should be emphasised that all research institutes play a major role in stimulating the growth of innovation in the Polish economy, regardless of the category assigned to them by the legislator.

The aim of this publication is to discuss both the legal basis and forms of activities of research institutes, as well as to emphasise the diverse nature of their functioning, which, in each case supports Polish science and economy. This importance of institutes is aptly indicated by the Supreme Court in its judgment of 21 March 2019 (ref. II UK 555/17; OSNP 2019/12/148) [4], in which we read that “Polish scientific institutes are a factor supporting entrepreneurship by combining scientific research with practical, economic use of the research results”.

The importance of research institutes in the system of higher education and scientific activity

Research institutes are one of the cornerstones of the higher education system and scientific activity in Poland. In the preamble of the Act of 20 July 2018 – Law on Higher Education and Science (Polish Journal of Laws: Dz.U. 2022 poz. 574) [2] we read, among others, that “research institutions carry out a mission of particular importance for the country and the nation: they make

Wprowadzenie

Rozwój nauki jest fundamentem postępu technicznego i społecznego oraz źródłem dynamicznego wzrostu gospodarczego. Bez działalności naukowo-badawczej trudno wyobrazić sobie rozwój cywilizacji, która w obecnej formie zaawansowania technologicznego wymaga pogłębionej wiedzy naukowej. W polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki jedną z form organizacyjno-prawnych prowadzenia działalności naukowo-badawczej są instytuty badawcze, których status prawny oraz zakres działalności reguluje ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. 2020 poz. 1383) [1]. Należy podkreślić, że wszystkie instytuty badawcze odgrywają dużą rolę w stymulowaniu wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki, niezależnie od kategorii nadanej im przez ustawodawcę.

Celem niniejszej publikacji jest omówienie zarówno podstaw prawnych oraz form działania instytutów badawczych, jak też podkreślenie zróżnicowanego charakteru ich działalności, która jednak w każdym przypadku wspiera polską naukę i gospodarkę. Na takie znaczenie instytutów wskazuje trafnie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 marca 2019 r. (sygn. akt II UK 555/17; OSNP 2019/12/148) [4], w którym czytamy, że „polskie instytuty naukowe są czynnikiem wspierającym przedsiębiorczość przez połączenie badań naukowych z praktycznym, gospodarczym wykorzystaniem rezultatów badań”.

Znaczenie instytutów badawczych w systemie szkolnictwa wyższego i działalności naukowej

Instytuty badawcze stanowią jeden z fundamentów systemu szkolnictwa wyższego oraz działalności naukowej w Polsce. W preambule ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2022 poz. 574) [2] czytamy m.in., że „instytucje badawcze realizują misję o szczególnym znaczeniu dla państwa i narodu: wnoszą kluczowy wkład w innowacyjność

a key contribution to the innovation of the economy, contribute to the development of culture, co-shape moral standards applicable in public life". Therefore, the activities of research institutes are an important principle that creates civilisation through the transmission of knowledge and the development of science.

According to article 7 sec. 1 point 5 of the same Act [2], the system of higher education and science is constituted by research institutes operating on the basis of the Act on Research Institutes. In addition to the institutes mentioned above, the science system also consists of:

- universities,
- federations of higher education and science stakeholders,
- Polish Academy of Sciences (PAN) and scientific institutes of PAN,
- international scientific institutes established under separate acts,
- Łukasiewicz Centre and institutes operating within the Łukasiewicz Research Network [5],
- Polish Academy of Skills and
- other bodies carrying out mainly independent and continuous scientific activities.

All the entities mentioned above cooperate with each other in various scientific and R&D projects, both within consortia and in the form of clusters or, for example, platforms and technology parks.

Basis of operation and legal status of research institutes

The *de lege lata* status of research institutes is defined by the Act of 30 April 2010 on Research Institutes (Polish Journal of Laws: Dz.U. 2022 poz. 498) [1]. It regulates the organisational and legal status of research institutes, the scope of their activities, management principles, institute bodies, personnel and supervisory issues. It also introduces the possibility of privatisation and commercialisation of institutes and opening institutes up to cooperation with private capital.

According to the statutory definition, a research institute is a state organisational unit separated in legal, organisational, economic and financial terms, which conducts scientific research and development work aimed at their implementation and application in practice (article 1 sec. 1 of the Act). An institute may be set up if there is a need to carry out activities in a particular field and if the necessary qualified staff and research and laboratory equipment, information technology capacity and other necessary material and technical conditions are available. The establishment of an institute shall be based on a regulation of the Council of the Ministers issued upon the proposal of the minister competent for the planned activities of the institute, submitted after consultation with the minister for higher education and science. The regulation on the establishment of the institute defines the object and scope of the institute's activities, its name and seat, as well as its assets, including the legal title to the land and to the buildings and equipment permanently connected with them (article 5, sec. 1 and 2 of the Act). Due to the fact that the institutes are supervised by the competent ministers, they are often referred to as so-called departmental institutes.

gospodarki, przyczyniają się do rozwoju kultury, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym". Działalność instytutów badawczych jest zatem istotnym pryncypium, które tworzy cywilizację poprzez przekazywanie wiedzy i rozwój nauki.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 5 tejże ustawy [2] system szkolnictwa wyższego i nauki tworzą instytuty badawcze, działające na podstawie ustawy o instytutach badawczych. Oprócz wspomnianych wyżej instytutów, system nauki tworzą także:

- uczelnie,
- federacje podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki,
- Polska Akademia Nauk oraz instytuty naukowe PAN,
- międzynarodowe instytuty naukowe utworzone na podstawie odrębnych ustaw,
- Centrum Łukasiewicz i instytuty działające w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz [5],
- Polska Akademia Umiejętności oraz
- inne podmioty prowadzące głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły.

Wszystkie wymienione wyżej podmioty współpracują ze sobą w różnego rodzaju projektach naukowych i badawczo-rozwojowych zarówno w ramach konsorcjów, jak i w formie klastrów czy też np. platform i parków technologicznych.

Podstawy funkcjonowania oraz status prawny instytutów badawczych

Stan *de lege lata* instytutów badawczych określa ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. 2022 poz. 498) [1]. Reguluje ona zarówno status organizacyjno-prawny instytutów badawczych, przedmiot działalności, zasady gospodarki, organy instytutu, kwestie pracownicze i nadzorcze, jak też wprowadza możliwość prywatyzacji i komercjalizacji instytutów oraz otwiera instytuty na współpracę z kapitałem prywatnym.

Zgodnie z definicją ustawową, instytut badawczy jest państwową jednostką organizacyjną wyodrębnioną pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, która prowadzi badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce (art. 1 ust. 1 ustawy). Instytut może zostać utworzony, jeżeli zaistnieje potrzeba prowadzenia działalności w danej dziedzinie oraz zostanie zapewniona niezbędna kadra o odpowiednich kwalifikacjach oraz aparatura badawcza, laboratoryjna, potencjał informatyczny i inne niezbędne warunki materialno-techniczne. Podstawą utworzenia instytutu jest rozporządzenie Rady Ministrów wydane na wniosek ministra właściwego ze względu na planowaną działalność instytutu, złożony po zasięgnięciu opinii ministra do spraw szkolnictwa wyższego i nauki. Rozporządzenie o utworzeniu instytutu określa przedmiot i zakres działania instytutu, jego nazwę i siedzibę oraz składniki majątkowe, w tym tytuł prawny do gruntów oraz budynków i urządzeń trwale z nimi związanych (art. 5 ust. 1 i 2 ustawy). Z uwagi na fakt, że nadzór nad instytutami sprawują właściwi ministrowie, są one często określane mianem tzw. instytutów resortowych.

In the Act on Research Institutes [1], the legislator has distinguished a special category of an institute. A research institute, being a state legal person, may be granted the status of a state research institute if there is a need to commission it to perform on a permanent basis tasks of particular importance for planning and implementation of the state policy, the performance of which is necessary to ensure defence and public security, the operation of the judiciary, the protection of national heritage, the development of education and culture, physical culture and sport and the improvement of the quality of life of the citizens (article 21 sec. 1 in conjunction with article 22 sec. 2 of the same Act) [6]. The status of a state research institute may be conferred on the institute at the request of the supervising minister, after consultation with the minister responsible for higher education and science and the minister of finance. In order to finance the implementation of the commissioned tasks, a state research institute shall receive from the state budget a specific subsidy in the amount specified in the budgetary act, whereby the amount of the subsidy shall be requested by the competent administrator of the budgetary part. As a side note, it should be added that the disposer of the budgetary part and the sources of funding are indicated in the Regulation of the Council of Ministers on granting the institute the status of a state research institute.

Irrespective of the type of activity or category held, each institute acquires legal personality upon entry in the National Court Register and may also be merged, transformed, reorganised and commercialised. The bodies of an institute are the director and the scientific council. The director's main competences include, among others, the establishment of the Institute's activity plans, the implementation of personnel policy, the management of property, the representation of the institute and the decision-making in all matters concerning the institute, except for those within the scope of the Scientific Council.

In turn, the scientific council, as a decision-making, initiating, opinion-forming and advisory body of the institute within the scope of its statutory activity and in matters of the development of scientific and research and technical staff, within the scope of its competences, among others:

- adopts its statutes,
- gives its opinion on the candidates for the post of the deputy director for scientific affairs, scientific secretary and the heads of the organisational units indicated in the organisational regulations and responsible for scientific research,
- approves the prospective directions of scientific, development and implementation activities,
- gives its opinion on the organisational regulations, the annual financial plan, the annual financial statements as well as the Institute's profit distribution and performs other tasks, the detailed scope of which has been defined by the legislator in article 29 sec. 2 of the Act on Research Institutes.

Also irrespective of the category of an institute, in both a research institute and a state research institute, the object and scope of the institute's activities shall be defined by the statutes, adopted by the scientific council and approved by the supervising minister, while the organisational structure shall be defined by the organisational regulations established by the director – after consultation with the scientific council and company trade union organisations.

W ustawie o instytutach badawczych [1] ustawodawca wyodrębnił szczególną kategorię instytutu. Instytut badawczy, będąc państwową osobą prawną, może otrzymać status państwowego instytutu badawczego, jeżeli zaistnieje potrzeba zlecenia mu do wykonywania w sposób ciągły zadań szczególnie ważnych dla planowania i realizacji polityki państwa, których wykonanie jest niezbędne dla zapewnienia obronności i bezpieczeństwa publicznego, działania wymiaru sprawiedliwości, ochrony dziedzictwa narodowego, rozwoju edukacji i kultury, kultury fizycznej i sportu oraz poprawy jakości życia obywateli (art. 21 ust. 1 w związku z art. 22 ust. 2 tejże ustawy) [6]. Status państwowego instytutu badawczego może być nadany instytutowi na wniosek ministra nadzorującego, po uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw szkolnictwa wyższego i nauki oraz ministrem finansów. Na sfinansowanie realizacji zleconych zadań państwowy instytut badawczy otrzymuje z budżetu państwa dotację celową w wysokości określonej w ustawie budżetowej, przy czym o wysokość dotacji wnioskuje właściwy dysponent części budżetowej. Na marginesie należy dodać, że dysponent części budżetowej oraz źródła finansowania są wskazani w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie nadania instytutowi statusu państwowego instytutu badawczego.

Niezależnie od rodzaju działalności czy też posiadanej kategorii, każdy instytut nabywa osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego, jak również może być łączony, przekształcany, reorganizowany i komercjalizowany. Organami instytutu jest dyrektor oraz rada naukowa. Do głównych kompetencji dyrektora należy m.in. ustalanie planów działalności instytutu, realizowanie polityki kadrowej, zarządzanie mieniem, reprezentowanie instytutu czy też podejmowanie decyzji we wszystkich sprawach dotyczących instytutu, z wyjątkiem spraw należących do zakresu działania rady naukowej.

Z kolei rada naukowa, jako organ stanowiący, inicjujący, opiniodawczy i doradczy instytutu w zakresie jego działalności statutowej oraz w sprawach rozwoju kadry naukowej i badawczo-technicznej, w ramach swoich kompetencji m.in.:

- uchwała statut,
- opiniuje kandydatów na stanowisko zastępcy dyrektora do spraw naukowych, sekretarza naukowego oraz kierowników komórek organizacyjnych wskazanych w regulaminie organizacyjnym, odpowiedzialnych za prowadzenie badań naukowych,
- zatwierdza perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej,
- opiniuje regulamin organizacyjny, roczny plan finansowy, roczne sprawozdanie finansowe, jak również podział zysku instytutu oraz realizuje pozostałe zadania, których szczegółowy zakres został określony przez ustawodawcę w art. 29 ust. 2 ustawy o instytutach badawczych.

Również niezależnie od kategorii instytutu, zarówno w instytucie badawczym, jak i państwowym instytucie badawczym, przedmiot i zakres działania instytutu określa statut, uchwalony przez radę naukową i zatwierdzony przez ministra nadzorującego, zaś strukturę organizacyjną określa regulamin organizacyjny ustalony przez dyrektora – po zasięgnięciu opinii rady naukowej oraz zakładowych organizacji związkowych.

Financial management of the Institute

When discussing the legal status of research institutes, an important fact should be noted. Despite their status as state legal entities, the institutes remain outside the public finance sector. The exclusion of institutes in 2010 from the catalogue of entities of the public finance sector had significant consequences both in the area of financial management and widely understood economic independence. Institutes have become self-financing entities, operating in legal transactions in their own name and on their own account, covering the costs of day-to-day operations from revenues, the source of which may be sales of:

- the results of scientific research, development work and know-how related to these results,
- patents, protection rights and licences of inventions, utility models, topographies of semiconductor products and plant varieties which have been bred or discovered and developed,
- the implementation work, including author's supervision,
- the production of equipment and apparatus and other production or services.

In addition, it is worth mentioning that a research institute may also generate revenue from subsidies and grants received under the provisions of the Act – Law on Higher Education and Science and the Act on Public Finance [2], as well as from other sources. At the same time, it should be borne in mind that the total amount of grants awarded in subsequent years for the co-financing of investment implemented by the institute may amount to 100% of the planned value of the value of the investment (article 18 sec. 9 of the Act on Research Institutes).

As a self-financing entity, the research institute prepares an annual financial plan, which forms the basis for the management of funds obtained both from sales related to its economic activities and from funds derived from grants and subsidies. The annual financial plan covers own revenue, subsidies and costs, including salaries and contributions, property costs and interest payments on debt. The annual financial plan shall be established by the director of the institute after consulting the Scientific Council, and the financial statements shall be approved by the minister supervising the concerned research institute.

According to article 19 sec. 1 of the Act on Research Institutes [1], the institute obligatorily creates the following funds:

- statutory assets, which is the equivalent of the assets as of the date of the commencement of operation,
- reserve fund, which is created from no less than 8% of the net profit for the previous fiscal year,
- company social benefits fund, which is created according to the rules specified in the Act on Company Social Benefits Fund [7].

Optionally, a research institute may also create other funds, such as an own research fund created from the net profit of the previous fiscal year and a scholarship fund from the net profit of the previous fiscal year. An implementation fund may also be created, the source of financing of which will be the funds transferred to the institute on the basis of agreements by entrepreneurs implementing the results of scientific research or development works of the institute due to the achievement of measurable economic effects of the implementation.

Gospodarka finansowa instytutu

Omawiając status prawny instytutów badawczych, należy zwrócić uwagę na istotny fakt. Otóż, mimo statusu państwowej osoby prawnej, instytuty pozostają poza sektorem finansów publicznych. Wyłączenie instytutów w 2010 r. z katalogu jednostek sektora finansów publicznych spowodowało istotne skutki zarówno w sferze gospodarki finansowej, jak i szeroko rozumianej samodzielności gospodarczej. Instytuty stały się podmiotami samofinansującymi, działającymi w obrocie prawnym we własnym imieniu i na własny rachunek, pokrywającymi koszty bieżącej działalności z uzyskiwanych przychodów, których źródłem może być sprzedaż:

- wyników badań naukowych, prac rozwojowych oraz know-how związanego z tymi wynikami,
- patentów, praw ochronnych oraz licencji na stosowanie wynalazków, wzorów użytkowych, topografii układów scalonych oraz wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej odmiany rośliny,
- prac wdrożeniowych, w tym nadzoru autorskiego,
- produkcji urządzeń i aparatury oraz innej produkcji lub usług.

Ponadto warto wspomnieć, że instytut badawczy może również osiągać przychody z subwencji i dotacji otrzymanych na podstawie przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy o finansach publicznych [2], a także z innych źródeł. Jednocześnie należy pamiętać, że łączna kwota dotacji przyznanych w kolejnych latach na dofinansowanie inwestycji realizowanej przez instytut może wynosić do 100% planowanej wartości kosztorysowej inwestycji (art. 18 ust. 9 ustawy o instytutach badawczych).

Jako podmiot samofinansujący instytut badawczy opracowuje roczny plan finansowy, który stanowi podstawę gospodarowania środkami uzyskanymi zarówno ze sprzedaży związanej z prowadzoną działalnością gospodarczą, jak i ze środkami pochodzącymi z dotacji i subwencji. Roczny plan finansowy obejmuje przychody własne, dotacje oraz koszty, w tym wynagrodzenia i naliczane od nich składki, koszty majątkowe oraz płatności odsetkowe wynikające z zaciągniętych zobowiązań. Roczny plan finansowy ustala dyrektor instytutu po zasięgnięciu opinii rady naukowej, zaś sprawozdanie finansowe zatwierdza minister nadzorujący dany instytut badawczy.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o instytutach badawczych [1], instytut obligatorycznie tworzy następujące fundusze:

- statutowy, który stanowi równowartość majątku według stanu na dzień rozpoczęcia działalności,
- rezerwy, który tworzy się z nie mniej niż 8% zysku netto za poprzedni rok obrotowy,
- zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, który tworzy się na zasadach określonych w ustawie o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych [7].

Fakultatywnie instytut badawczy może również tworzyć inne fundusze, takie jak np. fundusz badań własnych – utworzony z zysku netto za poprzedni rok obrotowy oraz fundusz stypendialny – z zysku netto za poprzedni rok obrotowy. Może być także stworzony fundusz wdrożeń, którego źródłem finansowania będą środki przekazane instytutowi na podstawie umów przez przedsiębiorców wdrażających wyniki badań naukowych lub prac rozwojowych tego instytutu z tytułu osiągnięcia wymiernych efektów ekonomicznych wdrożenia.

Type and nature of the institutes' activities

Institutes established under the Act on Research Institutes [1] may conduct primary activities and secondary activities. Core activities include conducting scientific research and development, adapting the results of scientific research and development to the needs of practice, and implementing the results of scientific research and development [8].

In the light of article 2 sec. 2 of the Act on Research Institutes [1], in connection with its core activities, the institute may:

- disseminate the results of scientific research and development works,
- perform research and analysis as well as develop opinions and expertise in the scope of scientific research and development works [9],
- prepare assessments concerning the state and development of individual areas of science and technology, as well as sectors of the economy that use in the country the results of achievements of global science and technology,
- conduct standardization, certification and approval activities [10],
- maintain and develop databases related to the subject matter of the institute,
- conduct activities in the area of scientific, technical and economic information, inventiveness and protection of industrial and intellectual property, as well as supporting innovativeness of enterprises,
- in connection with the conducted scientific research and development works, manufacture apparatus, devices, materials and other products and conduct the validation of research methods, measurement methods and calibration of devices,
- conduct publishing activities related to the conducted research scientific research and development works.

Regardless of the tasks mentioned above, the institute may also provide education in doctoral school and postgraduate studies, which is related to the scientific research and development work conducted by the institute, as well as other forms of education under the rules set forth in the Law on Higher Education and Science [2]. In addition, a research institute may carry out activities "other" than those listed in article 2 sec. 1–3 of the same Act, provided that such activities are separated in financial and accounting terms from the activities specified in the Act.

The implementation by the Institute of the basic, additional and so-called "other" tasks does not exclude the Institute's operation within scientific and industrial centres. A prerequisite for the establishment of such a centre is the establishment of scientific and economic cooperation by at least one research institute and at least one economic sector unit. The centres may also include universities and scientific institutes of the Polish Academy of Sciences and foreign scientific institutions. Scientific and industrial centres operate on the basis of agreements concluded between the interested parties, and their main tasks include, among others, cooperation in the implementation of the results of the scientific and technical work of the centre,

Rodzaj i charakter działalności instytutów

Instytuty utworzone na podstawie ustawy o instytutach badawczych [1] mogą prowadzić działalność podstawową oraz działalność dodatkową. Do działalności podstawowej należy prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych, przystosowywanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki oraz wdrażanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych [8].

W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o instytutach badawczych [1], w związku z prowadzoną działalnością podstawową instytut może:

- upowszechniać wyniki badań naukowych i prac rozwojowych,
- wykonywać badania i analizy oraz opracowywać opinie i ekspertyzy w zakresie prowadzonych badań naukowych i prac rozwojowych [9],
- opracowywać oceny dotyczące stanu i rozwoju poszczególnych dziedzin nauki i techniki oraz sektorów gospodarki, które wykorzystują w kraju wyniki osiągnięć światowej nauki i techniki,
- prowadzić działalność normalizacyjną, certyfikacyjną i aprobacyjną [10],
- prowadzić i rozwijać bazy danych związane z przedmiotem działania instytutu,
- prowadzić działalność w zakresie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, wynalazczości oraz ochrony własności przemysłowej i intelektualnej, a także wspierającej innowacyjność przedsiębiorstw,
- w związku z prowadzonymi badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi wytwarzać aparaturę, urządzenia, materiały i inne wyroby oraz prowadzić walidację metod badawczych, pomiarowych oraz kalibrację aparatury,
- prowadzić działalność wydawniczą związaną z prowadzonymi badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi.

Niezależnie od wymienionych wyżej zadań instytut może także prowadzić kształcenie w szkole doktorskiej i na studiach podyplomowych, które jest związane z prowadzonymi przez instytut badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi oraz inne formy kształcenia na zasadach określonych w ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [2]. Ponadto instytut badawczy może prowadzić działalność „inną” niż aktywności wymienione w art. 2 ust. 1–3 tejże ustawy pod warunkiem, że działalność ta zostanie wyodrębniona pod względem finansowym i rachunkowym spod działalności określonej ustawą.

Realizowanie przez instytut zadań podstawowych, dodatkowych oraz tzw. „innych” nie wyłącza możliwości działania instytutu w ramach centrów naukowo-przemysłowych. Warunkiem utworzenia takiego centrum jest nawiązanie współpracy naukowo-gospodarczej przez co najmniej jeden instytut badawczy oraz co najmniej jedną jednostkę sektora gospodarczego. W skład centrów mogą wchodzić również uczelnie i instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz zagraniczne instytucje naukowe. Centra naukowo-przemysłowe działają na podstawie umów zawartych pomiędzy zainteresowanymi podmiotami, a do ich głównych zadań należy m.in. współdziałanie w realizacji wdrożeń wyników prac naukowo-technicznych centrum, organizowanie wymiany pracowników i studentów pomiędzy instytutami i uczelniami a przedsiębiorcami,

organizing staff and student exchanges between institutes and universities and entrepreneurs, initiating and coordinating the participation of institutes, entrepreneurs and universities in international research programs or acquiring and handling international research projects, joint national research projects and those financed from the European funds.

Regardless of the type of statutory tasks and the category of the institute, all research institutes have a special character due to their functioning at the borderline of science and economy. On one hand, the activity of the institutes combines the pursuit of public goals by conducting scientific research that supports the state and the economy, and on the other hand, profit-oriented commercial activity, without which self-financing research institutes would not be able to sustain themselves. The legal status of research institutes has been repeatedly discussed in the doctrine and literature [11], and attempts have been made to unambiguously determine whether a research institute is an entrepreneur conducting business activity. Doubts about the status of an institute as an entrepreneur were clarified in the judgment of the Supreme Court of 21 March 2019 (ref. II UK 555/17; OSNP 2019/12/148) [4].

In the cited decision the Supreme Court stated that “the Act of 30 April 2010 on research institutes states in article 1 sec. 1 and 2, that a research institute is a state organizational unit, separated in legal, organizational, economic and financial terms, which conducts scientific research and development work aimed at their implementation and application in practice, hereinafter referred to as ‘institute’. The Institute acquires legal personality upon entry in the National Court Register. According to article 2 sec. 1, the basic activities of the institute include: conducting scientific research and development work, adapting the results of scientific research and development work to the needs of practice, implementing the results of scientific research and development work. However, pursuant to article 1 sec. 4, the Institute may engage in activities other than those listed in paragraphs 1 to 3. These activities shall be financially and accountably separate from the activities referred to in paragraphs 1–3. In the opinion of the Supreme Court, this “other activity” than that defined by the Act on the Research Institutes was economic activity (...). It should also be noted that in accordance with article 19 sec. 4 of the Act on Research Institutes, the Institute’s gross profit from the activities referred to in article 2 sec. 1–3 and net profit from the activities referred to in article 2 sec. 4 shall be allocated to the Institute’s core activity as defined in article 2 sec. 1”.

One must agree with the Supreme Court’s position in this regard. Irrespective of the arguments contained in the Supreme Court’s judgment, it is also worth noting that research institutes are subject to compulsory registration in the register of entrepreneurs and also conduct profit-making activity in an organized and continuous manner, e.g. by providing expert opinions for other entrepreneurs and state institutions (e.g. courts), as well as for the needs of the industry. Thus, by increasing the financial and organizational potential of the institute and enhancing innovation and competitiveness of other entrepreneurs, they act strictly as an entrepreneur, which in the case of research institutes combines public activity with profit-oriented commercial activity.

inicjowanie i koordynowanie udziału instytutów, przedsiębiorców i uczelni w międzynarodowych programach badawczych czy też pozyskiwanie i obsługa projektów badawczych międzynarodowych, wspólnych projektów badawczych krajowych i finansowanych z funduszy europejskich.

Niezależnie od rodzaju zadań statutowych oraz kategorii instytutu, wszystkie instytuty badawcze posiadają szczególny charakter z uwagi na ich funkcjonowanie na pograniczu nauki i gospodarki. Działalność instytutów łączy w sobie z jednej strony realizację celów publicznych poprzez prowadzenie badań naukowych wspierających państwo i gospodarkę, a z drugiej strony – działalność komercyjną nastawioną na zysk, bez którego samo-finansujące się instytuty badawcze nie byłyby w stanie się utrzymać. W doktrynie i piśmiennictwie niejednokrotnie omawiano status prawny instytutów badawczych [11] oraz podejmowano próby jednoznacznego określenia, czy instytut badawczy jest przedsiębiorcą prowadzącym działalność gospodarczą. Wątpliwości dotyczące statusu instytutu jako przedsiębiorcy zostały wyjaśnione w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2019 r. (sygn. akt II UK 555/17; OSNP 2019/12/148) [4].

W przywołanym wyżej orzeczeniu SN stwierdził, że „ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych stanowi w art. 1 ust. 1 i 2, że instytutem badawczym jest państwowa jednostka organizacyjna, wyodrębniona pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, która prowadzi badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce, zwana dalej „instytutem”. Instytut nabywa osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego. W myśl art. 2 ust. 1 do podstawowej działalności instytutu należą: prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych, przystosowywanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki, wdrażanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych. Natomiast stosownie do art. 1 ust. 4, instytut może prowadzić działalność inną niż wymieniona w ust. 1–3. Działalność ta jest wyodrębniona pod względem finansowym i rachunkowym z działalności, o której mowa w ust. 1–3. W ocenie Sądu Najwyższego, tą „inną działalnością” niż określoną ustawą o instytutach badawczych była działalność gospodarcza (...). Odnotować też należy, że w myśl art. 19 ust. 4 ustawy o instytutach badawczych, zysk brutto instytutu z działalności określonej w art. 2 ust. 1–3 oraz zysk netto z działalności określonej w art. 2 ust. 4 przeznaczają się na działalność podstawową instytutu określoną w art. 2 ust. 1”.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego w tym zakresie. Niezależnie od argumentów zawartych w wyroku SN warto zwrócić również uwagę na fakt, że instytuty badawcze podlegają obowiązkowi wpisowi do rejestru przedsiębiorców, a także w sposób zorganizowany i ciągły prowadzą działalność zarobkową poprzez np. wykonywanie ekspertyz dla innych przedsiębiorców oraz instytucji państw (np. sądów), a także na potrzeby przemysłu. Tym samym zwiększając potencjał finansowo-organizacyjny instytutu oraz potęgując innowacyjność oraz konkurencyjność innych przedsiębiorców, działają stricte jako przedsiębiorca, który w przypadku instytutów badawczych łączy działalność publiczną z działalnością komercyjną nastawioną na zysk.

The issues raised in this article are an attempt to bring closer the issues related to both the legal status and the location of research institutes in the economic and scientific space. The special nature of the activity of institutes consisting in the duality of public and commercial purposes causes that in doctrine and jurisprudence there are discussions and disputes as to the unambiguous definition of the nature of the activity of institutes. According to the author of this publication, a number of factors discussed in the article indicate the public-commercial nature of the activity with an indication of profit and profit-making purpose of the activity of the institutes. Regardless of the public mission and the possibility to receive subsidies from the state budget, the institutes are self-financing entities registered in the National Court Register, excluded from the catalogue of entities of the public finance sector. They cover their operating costs from the income they earn and conduct their business as entrepreneurs, being responsible for their own liabilities. This article begins a series devoted to this subject and the interpretation of the provisions of the Act on Research Institutes due to the specificity and complexity of the functioning of research institutes.

Kwestie poruszane w niniejszym artykule stanowią próbę przybliżenia zagadnień związanych zarówno ze statusem prawnym, jak i umiejscowieniem instytutów badawczych w przestrzeni gospodarczej i naukowej. Szczególny charakter działalności instytutów polegający na dualizmie celów publicznych i komercyjnych sprawia, że w doktrynie i orzecznictwie trwają dyskusje i spory co do jednoznacznego określenia charakteru działania instytutów. Zdaniem autorki niniejszej publikacji szereg czynników omówionych w artykule wskazuje na publiczno-komercyjny charakter działalności ze wskazaniem na zysk i cel zarobkowy działalności instytutów. Niezależnie bowiem od misji publicznej oraz możliwości otrzymania dotacji z budżetu państwa, instytuty są przecież samofinansującymi się podmiotami zarejestrowanymi w KRS, wyłączonymi z katalogu jednostek sektora finansów publicznych. Pokrywają koszty działalności z uzyskiwanych przychodów i prowadzą działalność gospodarczą jako przedsiębiorcy, samodzielnie odpowiadając za zaciągnięte zobowiązania. Specyfika i złożoność funkcjonowania instytutów badawczych sprawia, że niniejszy artykuł rozpoczyna cykl poświęcony tej tematyce oraz wykładni przepisów ustawy o instytutach badawczych.

Literature / Literatura

- [1] Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. 2020 r. poz. 1383).
- [2] Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2022 r. poz. 574).
- [3] Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2021 r. poz. 305).
- [4] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2019 r. (sygn. akt II UK 555/17; OSNP 2019/12/148).
- [5] Ustawa z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz (Dz.U. 2020 r. poz. 2098).
- [6] Dytko J., *Decyzja administracyjna jako forma sprawowania nadzoru nad uchwałami organów stanowiących instytutu badawczego*, „Studia Prawnicze KUL” 2018, 1 (73), 37–56, <https://doi.org/10.31743/sp.612>.
- [7] Ustawa z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 746 z późn. zm.)
- [8] Walasik M., *System działań upowszechniania innowacyjnych rozwiązań technologicznych zaimplementowany w instytucie naukowo-badawczym*, „Marketing i Rynek” 2014, 3, 433–452.
- [9] Ziemia J., *Przeprowadzanie dowodu z opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego w procesie cywilnym – wybrane zagadnienia*, „Radca Prawny” 2005, 1.
- [10] Zboina J., *Badania i wdrożenia. Interdyscyplinarność badań bezpieczeństwa*, CNBOP-PIB, Józefów 2020.
- [11] Cilak M., *Instytuty badawcze jako forma działalności naukowej i gospodarczej państwa – problematyka pozycji i formy prawne*, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2015, 4 (3), 63–76, <https://doi.org/10.12775/PBPS.2015.028>.
- [12] B. Sojkin, *Zarządzanie produktem w usługach badawczych*, „Marketing instytucji naukowych i badawczych” 2010, 1(1), 109–114.
- [13] Raport z rekomendacjami dot. otwierania danych będących w posiadaniu instytutów badawczych, https://dane.gov.pl › raport_instytuty-badawcze [dostęp: 29.03.2022].

MONIKA WYSZOMIRSKA, PH.D. – PH.D. in law at the University of Warsaw, attorney-at-law, economist. She specializes in tax, financial, administrative and civil law, including among others research projects and development works as well as large IT projects. Author of 7 books on tax issues and over 250 press articles on substantive and procedural tax and administrative law. She has extensive experience in both drafting legal opinions and analyses, as well as representing parties before the Provincial and Supreme Administrative Court and common courts of all instances. She also appears before the Constitutional Tribunal in matters related to subsidies and taxes.

DR MONIKA WYSZOMIRSKA – doktor nauk prawnych Uniwersytetu Warszawskiego, radca prawny, ekonomista. Specjalizuje się w prawie podatkowym, finansowym, administracyjnym i cywilnym, w tym m.in. w zakresie projektów naukowych i prac rozwojowych oraz dużych projektów informatycznych. Autorka 7 książek o tematyce podatkowej oraz ponad 250 artykułów prasowych poruszających kwestie dotyczące materialnego oraz procesowego prawa podatkowego i administracyjnego. Posiada bogate doświadczenie zarówno w sporządzaniu opinii i analiz prawnych, jak i reprezentowaniu stron przed Wojewódzkim i Naczelnym Sądem Administracyjnym oraz sądami powszechnymi wszystkich instancji. Występuje również przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawach dotyczących dotacji oraz podatków.